

*Acta offte handlinge des synodi particularis ,
extraordinaerlick gehouden binnen Campen den
16 Januarij anno 1587.*

1. Sijn verscheenen met behoirlicke credentsbrieven van wegen der kercken van Deventer: JOANNES GEROBULUS, dienaer des woordts van Deventer, ende HERMAN GOSENS, olderlinck; item van weegen der kercken van Campen: CASPARUS HOLSTECHUS, dienaer, ende HENRICK PETERSEN MOIJCK, borgemeister senior; ende van weegen der kercken van Swolle: borgemeister LUBBERT ULGHER als senior; ende van die gemeente van Hasselt: THOMAS ROTHUIS, dienaer; van Isselmuiden: HERMANNUS GERHARDI, dienaer; van Camperveene: HERMANNUS VOSS, dienaer.

2. Opt eerste puncte, bij die van Deventer voorgesteld, angaende den articulen des synodi nationalis, om deselve den heeren Staten van Overissel met die bijgevoechde acte sijner Excellentie toe praesentieren, is met gemiene advijs goetgevonden, dat sulcx solde geschieden, gelijk oock hetselve gedaen.

3. Gelijke resolutie is oock genamen opt stuccke van die dispensatie der geestlicken goederen ten platten lande, tot welcken einde seeckere articulen met gemeene advijs gestelt sijn, dewelcke oock den heeren Staten sijn overgegeeven met eene bijgevoechde muntlicke remonstrantie, door dewelcke den heeren Staten te bedencken gegeeven is, off niet geraetsaem ware, dat eene van weegen der kercken haren gedeputeerden bijgevoecht worde om meede nae Engelandt toe reisen in die saecken van de deferentie offte anbiedinge der souverainiteit an hare Coninckl. Majest..

4. Dese dingen sijn den 17 deses den heeren Staten, collegialiter vergadert sijnde op het raethuis binnen Campen, voorgedragen door JOANNEM GEROBULUM, CASPARUM HOLSTECIUM ende ULGHERUM ende HENRICUM PETERSEN.

5. Den 18 is den broederen voirgenoemt antwoordt gegeven door den heeren droste van Sallandt, in summa dit meedebrenge, dat Ridderschap ende Steeden beide die propositie, van weegen der kercken gedaen, angehoort ende die schriften, haere E. A. overgegeeven, geleesen hebbende, die saecken, hen voorgehouden, reedelick ende goedt vinden. Doch overmits die afgesanten der steeden geen volcomen macht hadden hijrvan absolutelick te handelen, dat men der kercke vulle antwoordt geeven sal op den anstaenden lantdach binnen Swolle, bestempt tegen den eersten anstaenden Maendach nae Pauli, welck sijn sal den 30 Januarij.

6. Op dese antwoorde hebben die broederen besloten, dat sich binnen Swolle tegen deselve tijt vervoegen solde JOANNES GEROBULUS, CASPARUS HOLSTECIUS om met HERMANNO WIJFFERDINGH ende den borgemeister ULGERO deselve saecke te vervorderen ende verner, wat het stuck der dispensatie der kerckengoederen angaet, dit toe helpen int werck toe stellen.

7. Is oock besloten, indien die heeren Staten goetvinden, dat hare gesanten nae Engelandt emandt van weegen der kercken sal bijgevoecht worden, dat deselve reise JOANNES GEROBULUS op hem neemen sal nae sodanige instructie ende bevell, als die voorgenoemde gedeputeerden der kercken deser lantschap goedt sullen vinden hem mede toe geven.

Aldus besloten ende geëindiget den 18 Januarij anno 1587.

Articulen opt stuck van de kercklicke goederen ende die rechte bedieninge derselver, die Ridderschap ende Steeden des landts van Overijssel bij den gedeputeerden der kercken aldaer overgegeeven.

1. Het is gewis ende staet buiten allen twijvel, dat die kercke Godts ende die kercklicke dienaers tot allen tijden, oock voor die wett, door Moysen geschreeven, hare eigen goederen ende incomsten gehadt hebben om daermeede den dienst ende dengeenen, die denselven betreedden, te onderhouden, gelijk blijkt uit die historie Abrahæ en Melchisedeck Gen. 14 ¹⁾, item uit die belofte, bij Jacob den patriarche gedaen, Gen. 28 ²⁾.

1) In margine staat: „Gen. 14. 20”. 2) In margine: „Gen. 28. 22”.

2. Daernac, doe Godt een besonder politie dorch Moysen onder sijn volck ende onder hetselve sijnen dienst opgerichtet heeft, bevint men, dat die Heere seeckere goederen tot onderholdinge van deselve gedestineert heeft, ende besonder dat het recht der tienden dorch een eeuwige ordonnantie in der gemiente is ingevoert, als men sien mach Lev. 27. 30, Num. 18. 27, Deut. 12. 17. 18. 19 ¹⁾, welckes oock voortaan gedurichlick in den volcke ^{Gods is onderhouden} ist, dat Christus, siende op hetgeene dat in die Godes kiste gegeven wert, deselve niet als de tafelen ende wisselbancken der copers ende vercopers ommegeestoten heeft, dan veelmeer in sijn geheel gelaten ende gepreesen, Marc. 12 ¹⁾; item soo heeft oock Christus een buidel gehadt, welcker bedieninge Judae bevolen was, Joh. 12. 6 et 13. 29. ¹⁾

4. Van de apostolische kercke leesen wij, dat niettegenstaende deselve onder den tyrannen was geseeten, nochtans hare oorden gehadt heeft van collecten ende vrijwillige giften, tot die voeten der apostolen gebracht, die sonder twijfel niet allene tot onderholt der armen, dan oock des kercken-diensts angewant sijn geweest, als te sien is Act. 2. 45 et 4. 34. ¹⁾

5. Naemaels, doe die keisers ende hooge overicheit christenen geworden waren, bevint men in de kercklike historien, dat se die kercken met groote begiften versien ende deselve sampt het bewindt van dien den kercklicken ter handt gestelt ende overgegeven hebben. Soeveer is daer af geweest, dat se der kercken etwes van hare ontrocken sollen hebben.

6. Dese selve goederen, olde donatien ende stiftongen sijn een groot deel van diegeene, waervan die paust met sijnen clero nu eenen langen tijt durch Godts rechtveerdich oordeel, om der menschen ondancckbaerheit wille, malae fidei possessor geweest is ende deselve schantlick misbruickt heeft.

7. Maer hijruit en volcht niet, dat om deses misbruicks wille oft die hooge oft die leege overicheden deselve bij olden tijden der kercken gegeven goederen in privatos vel seculares usus converteren, velemin als verbeurde confisqueren mach, oft dat oock deselve van private personen, wes standes die oock sijn mogen, als eedeluiden, olde familien ofte derselven erfgenamen, omdat sulcke goederen voormaels van hare olderen gegeven, wederom mogen geeischet ende angeslagen worden.

¹⁾ Deze texten staan ook in margine.

Acta syn. provinc. V.

8. Want wat angaet die overicheden, wij vinden in Godes woort, dat het sodanigen (die der kercken goederen ende ornamenten ontnomen ende tot haren als ander gemeenen gebruick gewendet hebben) grootlicks tot harer oneeren wort naegesproocken, als van Nebucadnezar te leesen is 2 Par. 36,¹⁾ Dan. 1,²⁾ jae dat se oock deshalven swaerlick van Godt gestraffet sint, men leese Daniel 5.1.³⁾ Soo vint men oock ter contrarieren, dat Cyrus, weesende sijn herte daerin van Godt geopent te verstaen, hoe grootlicks dat sijne voorsaten daerinne gesondicht hadden, heeft alle hetgeene, welke van Nebucadnezar ende andere Assyrische ende Babylonische coningen uit den tempel tot haer eigen huis gewendet was, wederomgegeeven ende vrijwillich nae Jerusalem gesonden, 1 Esdr. 1.7.³⁾

9. Item dat oock, gelijk gesecht is, geene luiden, van wat conditie die sijn, ad privatos usus weder mogen trecken ende nae haer neemen, dwelck eens van haren voorolderen oft haer selvest ad pios usus isgegeeven, is notoir uit die algemiene regul, die oock in jure canonico vaste staet: quod semel dicatum est Deo, in privatos usus converti non potest. Welckes oock sijn grondt heeft in Godes woort, want alsodane, als haer sulcx te doen onderwonden hebben, swaerlick deshalven gestrafft sijn, als men leesen mach Mal. 3.⁴⁾ In den Nieuwen Testamente hebben wij daervan een schricklick exempel in Juda den verrader, in Anania ende Saphira, die beide van Godt durch Petrum met der doot daerom gestrafft sijn, Act. 5.⁵⁾ Jae oock die keiserlicke ende gemiene rechten laten niet toe, dat hetgeene, welke eens in usum publicum gegeeven is, aloff het schoon misbruickt is worden, weder toe den erfgh. comen sal, dan dat tot een ander gemiene goedt gebruick gewendet sal worden.

10. Hijrtegens can geensins praejudiceren, dat sulcke fundatien sommige noch versch sijn ende eenige wel tot missen te doen ende andere Papistische diensten gegeeven, wandt in sodanige giften van den voorolderen alleen in specie uit onverstandt ende niet in genere gefeilet is, als die gehadt hebben een generael goede intentie om met sulcke donatien den dienst Godts te bevorderen ende onderhouden, welckes soo waerachtich is, dat oock die weltlicke rechten niet toe en laten om sulcken onverstants wille die erfgh. sodanige legata harer voorolderen onder sulcken schijn sollen mogen genieten, alst blijkt uit tgene Bartolus secht: Testator reliquit centum pro missis canendis, quae missae non possunt cantari propter interdictum, illud relictum debet converti in alium usum.

¹⁾ In margine staat „2 Par. 36.7.10.18.” ²⁾ In margine staat „Dan. 1.2”.
³⁾ Deze text staat ook in margine. ⁴⁾ In margine staat „Mal. 3.8.9.10”. ⁵⁾ In margine staat „Act. 5.1”.

11. Dan dit is veele meer, tgeene dat Godts woordt leert, dat der overicheit, soo hooge als leege, in deser saecken te doen schuldich is, als nemptlichen die handt daeran te slaen, dat die goederen, voormaels der kercken gegeeuen ende nu lange tijdt bij den Papisten t'onrechte beseeten ende misbruickt, denselven uit den handen genomen ende der kercke, die se de jure toecomen, wederom toegestelt worden.

12. Sulcx bevint men, dat Joas, doe hie noch vroom was, gedaen heeft, 2 Paral. 24¹⁾, wandt, secht die text, die godtloose Athalia ende hare soonen hadden het huis Gods verscheurt ende alles, wes tot den huise des Heeren gehilliget was, an Baalim vermaeck. Item wat in derselven saecke die godtsalige coninck Hiskia gedaen heeft, mach men leesen 2 Paral. 29 et 31.²⁾ Soo wordt oock in jure civili gesecht: Interesse reipublicae, ne quis rebus suis male utatur, id quod si contingat, ei dandum esse curatorem: quanto magis censendum est interesse reip., ne qui rebus publicis et ecclesiasticis male utantur, qui proinde abdicandi erunt.

13. Dit alles angemerckt, soo is dat die dienaers des woordts ende olderlingen hem mits desen uwe E.E. hebben willen addresseren, dieselve onderdanichlick biddende ende ampteshalven vermanende, dat uwe E.E. gelieve op dit stuck met ernst eens toe letten, tot den einde seeckere forma van administratie der kercklicke goederen alhier gestelt hebbende, als hiernaevolcht, om deselve met gemeen advijs door uwe E.E. Gecommitteerden te doorsien ende volgens geapprobiert, geconfirmiert ende int werck gestelt te worden.

14. Ende sulcx daerom des toe meer, overmits den geestlicken in deser provincie niet sonder grooten nadeel der kercken ten platten lande het bewint der kercklicken goederen tot noch toe in den handen gelaten is, sulcx dat het hierdoor geschiet is, dat niet alleen die dienaers, die nu alreede door ordentlicke bestellinge tot den dienst opgenomen ende in seeckere plaetsen gestelt sijn, haer behoorlick onderholt hebben moeten ontbeeren, maer oock dat die kercken hierdoor noch huidiges dages verhindert worden op die plaets meer dienaers toe stellen, daer tselvige geschieden can ende die noodt sulcx vereischet, alsoo dat, indien men den dienst ten platten lande niet en wil gantschlick laten vervallen, die administratie der kercklicken goederen op een ander bequame wijze noodtsaeklick moet angestelt worden.

15. Seggen derhalven die remonstranten voirgenoeemt, om te comen tot naerder ende specialer verclaringe van die ordre, op dit stuck te stellen,

¹⁾ In margine staat „2 Paral. 24.8.9”. ²⁾ In margine staat „2 Par. 29.3.4.18.19. et 31.1.2.3.4.5.9”.

dat in deser materie op twee dingen te letten staet, nemptlick op die personen, die de dispositie der kercklicken goederen de jure toecompt ende volgens behoort ten handen gestelt te worden, ende op die bedieninge selves ende wat dien angaet.

16. Belangende die personen, het blijkt genoeg ex praemissis, dat die kercke selvest tot allen tijden het bewint der kercklicken goederen gehadt heeft ende derhalven weder deselve in handen behoort gestelt te worden, alsoo nochtans, dat die overicheit, professie doende van die Gereformierde religie, behoorlicke opsicht neffens die personen, daertoe van der kercken gecommittiert, daerover neemen ende van alles goede notitie hebben.

17. Welcks daermet bequamelick geschieden mach, sal van nooden sijn, dat in dese provincie van Overijssel bij den heeren Ridderschap ende Steeden seecker collegium, uit ses personen bestaende, opgericht worde, waarvan die twee uit die Ridderschap ende twee gelijcken uit de magistraten der drie hoofsteden bij hare E.E. toestellen ende gelijke twee, weesende ordinare dienaers des woorts, van weegen der gemiener kercken deser landtschap in synodo particulari te verkiesen, sullen mogen genomen worden.

18. Item, dat seekere drie gequalificeerde personen, uit elcken ampte een, tot rentemeisters gestelt worden om van nu voortaan te sequesteren ende ontfangen alle kercklicke goederen, die tegenwoordelick te becomeen sijn ende naemaels in beeteren tijden te verwachten staen, alsoock nae ordonantie, van den collegio voorgemelt uit te geeven, dewelcke, ten einde sij hiervan geheel haer werck maecken moogen, sullen daervoor behoorlick tractament ontfangen.

19. Wijder, dat uwe E.E. met den allereersten gelieve door gewoonlicke wetlicke interdictie te beletten, dat die genoempte geestlicken, wes standes deselve sijn off waer se wonen mogen, eenige vorder betalinge en geschiede, dan dat hetselve, wes hem plach gegeeven te worden, voortaan gebrocht sij ende sonder vertoch betaelt worde in handen van den rentemeister, daertoe gestelt. Ende wat die goederen angaet, welke op die frontieringe geleegen sijn ende eevenwel van den papen, binnen Steenwijck ende elders geseeten, opgebeuret worden, dat die rentemeisters voorgenoemt van de garnisoenen, daeromtrent liggende, mogen geassistiert worden om te beletten veerner betalinge te doen ende tgeene sie schuldich sint te brengen als vooren.

20. Volgens oock meede, dat deselvige geestlicke de facto gehouden worden in toe brengen in handen des collegii voorgemelt alle hare manualen, reeckeningen, brieven ende monumenten ende wes eigentlick den standt der

voorgenoemde goederen angaet, sonder etwas van dien te onderslaen offte verswijgen, op verbeurte van die alimentatie, die sij henvorder sullen hebben te verwachten, ende daerbeneffens op soodanige arbitrale correctie, als uwe E.E. nae geleegentheit der saecken bevinden sullen daertoe te staen.

21. Wat nu die administratie angaet, moet nootsaecklick angemereckt worden, eerst over welcke ende hoeveele goederen dese bedieninge van dat voorseide collegio strecken sal, daerna waertoe deselve behooren uitgedeelt te worden, ende ten lesten op wat wijze behoirlicke reeckeninge van desen allen te doen sij.

22. Van die goederen is dit bekent, dat in de olde kercke deselve in vier deelen sint gedeelt worden, waervan die twee eerste episcopo et clero, dat is tot kercken ende scholen onderholt, gedestineret waren, dat derde deel tot het fabriek der kercken ende andere kercklicke huiser, ende dat vierde deel tot der armen onderholt.

23. Dese forme can oock bequamelick ende behoort volgens (onder correctie) in dese provincie van Overijssel angestellt te worden, tot welcken einde noodich sal sijn, dat den collegio bovengenoempt in handen gestelt worden alle goederen, gehoorende ad curam animarum ende wetlicke besorginge der kercken ende scholen, als daer sijn alle pastorijen, vicarijen ende costerijen, item die goederen canonicorum et coenobiorum ende der h. stee, in die cleine steeën ende dorpen deses landes ende daerbuiten (doch deselve toecomende) geleegeen.

24. Ende also men praesupponiert, dat die goederen boven gespecificiert ten tijde der vuller anstellinge der kercken niet genoechaem sullen sijn om alle noodtsaeklicke costen te dragen, sal U. E. E. een clooster offt twee te denomineren, welcker incompsten tot den ontfanck der rentemeisters voorgenoempt alsdan sollen mogen gereduceret worden.

25. Wat nu wider de ander cloostergoederen, commanderijen off deergelijcken (die noch veele sijn) angaet, die uitbesondert die in de drie hoofsteeën sijn geleegeen ende volgens den kercken ende armen aldaer toecomen, daarvan sollen uwe E.E. off onder eenander mogen disponeren off met advijs van sijn Excell. ordre stellen op den ontfanck ende rechte bedieninge derselver, doch altijd indachtich sijnde, dat gelijk se van oudes ad pios usus gedestineret sijn, alsoo oock daertoe henvorder mogen geïmplojeret worden.

26. Ende sullen dese goederen, boven in de articulen 23 ende 24 gespecificiert, alle te samen in eenen massa gebracht ende in handen des collegii ende bedieninge der rentemeisters gestelt, wie voorhen gesecht is,

angewendet worden tot hetgeene hijnae volcht, als vooreerst dat daarvan genomen worden, wat tot onderholdinge des kerckendienstes ende der personen, denselven betreedende, van nooden is, als daer sijn predicanten, veroldede dienaers ende derselven weeduwen ende weesen, schoolmeesters, costers, achtervolgende dat gebruik der kercken tot allen tijden ende die specificatie, in den synodo nationali deses lopenden jaers gestelt ende van sijn Excell. geconfirmieret.

27. Daerna alle oncosten, die van weegen kercklicke bijeencompsten noodtsaeklick moeten gedaen worden, als daer sijn nationale ende particuliere synoden ende classen.

28. Ende alsoo noch eenige genoemde geestlicken van den cloosteren ofte anders sonder twijffel gevonden sullen worden, dewelcke, olt ende bedaecht sijnde, geen eigen patrimonien hebben om daarvan te leeven noch sich weten met andere middelen te erneeren, sullen deselve oock ten goetduncken des collegii elck nae sijn gelegenheit, ende wat den monnicken angaet tot die cloosters den rentemeesters bovengenoemt in handen t'stellen ende haren ontfanck annex te maecken gehorich ad vitam gealimentiert t'worden, welverstaende nochtans, voor sooveele die gestaltenis des ontfancks sulcx toelaet, achtervolgende die praeferentie, welcke in desen behooren toe genieten, die den rechten arbeit doen, nae inholt der reegel: qui non laborat, non manducet¹⁾; item als die geestlicke rechten selvest medebrengen: propter officium datur beneficium.

29. Het waer oock seer nutt ende wilden volgens die remonstranten uwe E. E. onderdanichlick gebeden ende amptshalven vermaent hebben, dat dieselve believe boven hetgene, dat dus voor verhaelt is, noch twee punten in goede achtginge te neemen ende toe geleegener tijt int werck te stellen. Het eene is, dat het concept, van den generalen seminario reipubl. et ecclesiae deser landtschap gemaect ende ingewilliget anno 1577, mutatis mutandis, dat is nae die gelegenheit deser tijt mochte angericht worden. Ten anderen, dat uwe E. E. oock wolde bedacht sijn om in eene van de drie hooftsteeden seeckere collegium honestarum virginum op te richten, waerin eenige eedelieden ende eerlicker, welverdiender burger kinderen ex bonis ecclesiae onderhouden ende in allerlei vroulicken consten mochten onderweesen worden, waerin oock andere vrome lieden, staende buiten het voorgenoemde getall, hare dochterkens voor een seeckeren penninck mochten senden, welverstaende dat die regens desselven collegii onder anderen ende vooral behoerlicke opsicht neeme ende sorge drage, dat aldaer oock behoerlicke onderrichtinge geschiede in religioons saecken.

¹⁾ Hierbij staat in margine „2 Thess. 3. 10”.

30. Die reeckeninge averst deser administratie belangende, welcke dat derde stuck is, tot deser materie gehoorich, deselve sal alle jaer bequaemlick voor die Gedeputeerden der landtschap connen geschieden, int bijweesen des collegii, om van die ordonantie, bij hem gegeven, goede verantwoordinge ende verseeckeringe te doen.

31. Wat nu averst die twee andere vierendeelen der kerckengoederen angaet, dewelcke (gelijck boven gesecht) tot het fabriek der kercken ende kercklicke huiser, item tot der armen onderholt voortijts bestelt ende gegeven sijn, die remonstranten sijn van uwe E. E. dier toeversicht, dat dieselve soo bij die magistraten in die cleine steeden alsoock bij den amptlieden ten platten lande goede sorge dragen sullen, dat noch tot kerckmeisters andere, dan die professie doen van de Gereformierde religie oft immers derselve mercklicken toegedaen sijn, genoomen noch oock der armen goederen tot eenigen anderen einde dan tot derselver onderholt angewendet ende geimprojeert sullen worden.

32. Entlick sal tot weeringe allerlei misvertrouwen dienstlick sijn, dat die rentemeisters, die in dit stucke dienen sollen, alle jaren eens het slott van hare reeckeninge voor Ridderschap ende Steeden, staetswijse vergadert, overbrengen ende vertoonen, ten einde van tgeene dat boven die costen, die tot kercken ende scholen, item tot die fabriek der kercken ende kercklicke huiser ende der behoirlicker, genoechsamer versorginge der armen te doen sijn, overschietet, met gemienen advijs moge gestatueert worden, waertoe sodanich superplus an toe wenden sij.

Finis.
